

Séták a Szépművészeti Múzeumban

Luini

I.

Ha nem is akkora mértékben, mint Sokrates lelke, akinek műve csupán tanítványainak írásaiiban él tovább, Leonardo da Vinci hatalmas egyéniségének is nagy része a milánói festők művészetében jut szóhoz. Az a sok lehetőség, amelyet ő éppen csak hogy megpendített, az a számtalan ötlet, amelyet könnyű vonással vetett papírra, legnagyobbbrészt követőinek munkásságában vált kidolgozássá. És hogy milyen kimondhatatlan nagynak kellett lenni a mester lelkének, az abból a feltétlen önmaga-felejtésből is látszik, amellyel tanítványai követték. Nem vetettek fel maguknak új problémákat, nem kerestek új világlátást, mert Leonardo a gondolat és a festőiség kimeríthetetlen gazdagságát hagyta rájuk. Külön egyéniségük majdnem minden maradék nélkül feloldódott benne, úgy hogy Francesco Meinzi Solario, Cesare de Sesto könnyen összetéveszthetők egymással. És az, akinek lelke askétkésen szembeszállt a Vineivel, Boltraffio, áldozatul esett annak a végzetes küzdelemnek, amely lelkében két nagyszerű világlátás között játszódott le, nem tudott választani Savonarola komor szigorúsága és mesterének pogány életörme között és végül megölte magát.

Leonardo formavilágának legteljesebb utánérzését Bernardino Luini művészete testesíti meg. Ő volt az, aki legjobban értett a mester nyelvén, akiben ennek lelke a legtisztábban

Írta:

Farkas Zoltán

élt tovább, úgy hogy számos képét hosszú ideig Leonardónak tulajdonították, ami annak jele, hogy nem méltatlan tanítványa volt. De az viszont fátuma is Luininak, hogy neve azonnal mesterének összehasonlíthatatlanul nagyobb és hatalmasabb egyéniségét idézi emlékezetünkbe, bár egyúttal szerencsése is, mert könnyen hajlunk arra, hogy Leonardo sejtelmes nagyságából és azokból a rajongó érzésekből, amelyeket már pusztán neve is kelt, egynémely részt reá is ruházzunk.

Életéről egyéb feljegyzések alig maradtak, mint művei és ezek közül is meglehetősen kevés szállt az utókorra. Eppen azért a budapesti Szépművészeti Múzeumnak méltán büszkesége az a két gyönyörű kép, melyet Luinitól őriz. Bernardino Luinóban a Lago Maggiore mellett 1475 és 1480 között született, alkalmasint csak Felsőolaszországban élt, ahol kis bucsujáró helyek templomait ékesítette fallfestményeivel, hosszabb ideig Milánóban tartózkodott, ahol olajfestményeket alkotott. Valószínűleg 1533 után halt meg. Legtöbb képét a milánói nyilvános és magánképtárakban találjuk, a külföldre csak kevés műve jutott, ezért is örülhetünk, hogy Luini Olaszországon kívül majdnem a mi képtárunkban van legjobban képviselve.

Mindkét Luinink Madonna-kép. Az egyik a Szüzanyát Szent Erzsébettel, Keresztelő-Szent János anyjával, a kis Jézussal és gyermekkori játszótársával, a kis Jánossal ábrázolja. A Madonna egy fa alatt ül, karján dajkálja gyermekét. Szent Erzsébet balról foglal helyet, a kis János előtte áll és virágot nyújt a kis Jézusnak. A háttérben erdő sötétlik. A másik kép Szent Borbála és Szent Katalin közé helyezi a szent

szület, aki jobbkarján tartja a könyvet lapozgató Jézust.

Luini kezdetben nem Leonardo tanítványa volt. Első művei Borgognone mélyen ájtatos és kissé fanyar művészetének befolyását árulják el. De mihelyt megismerkedett Da Vinci művészetével azonnal e leküzdhetetlen varázsló befolyása alá jutott. Műveinek jellege ettől a pillanattól fogva teljesen megváltozott, hiszen Leonardo törekvései teljes szakítást jelentettek a művészetnek ama kissé asketikus magasztos felfogásával, amely halkán még Botticelli alkotásaiban is továbbbesendült.

Hogy megjeleníthessük azt a nagy ellentétet, amely a merőven keresztény művészet és Leonardo, így tehát Luini ideáljai között is fennáll, Luini Madonna ábrázolásai mellé képzeljük oda Ravenna mozaikjait. A mozaikokról megközelíthetetlen, magasztos, fenséges alakok merednek elénk, amelyeknek semmi közösségük nincs a földi léttel, uralkodnak, parancsolnak, rájuk az ájtatos hívő csak félelelemmel vagy mély extázissal emelheti szemét. De Luini Madonnáiban a szép földi élet testesül meg; az Isten anyját nem szigorunak, nem fenségességgel méltóságosnak festette meg, csodásan szép földi asszony az, a sejtelmesen mosolygó, szép gyermekébe szerelmes, fájó sejtelmekben élő földi anyának megtestesülése.

A mozaikokon nagy, egyszerű, kemény vonalak, kemény színek, kemény ellentétek. Luini képcin lágy, vonalesés, ékes hízlelő színek, amelyek melegen olvadnak egymásba. A mozaikokon semmi testiség. A vallásos rajongásnak meg nem alkuvó szellemét sugározzák, míg Luini képeiről nyugodt, sejtelmesen ma-

solygó érzékiség formájában leplezetlen életöröm árad. A szépség elvált a fenségestől. Az új kornak szeme a földi életre irányult, minden aggodalom nélkül tudott már lelkesülni az emberi fest vonalainak enyhe szépségein, a női arc sejtelmes bájosságán. És az életnek ez a művészi megoldása, amely a lét tetőpontját a földi szépségen kereste, az ujonnan felébredt érzékiséggel egyesülve azzá a titokzatos, rejtelmes sejtéseket keltő mosollyá olvadt, amely Leonardo Madonna-képein éppen ugy előmlik, mint leghíresebb alkotásán, a Mona Lisán.

Ez a meg nem magyarázható, szelíd és mégis érzéki mosoly örökre titokzatos marad. Vajjon csak visszafojtott életörömet fejeztek-e ki, vagy pedig az élet mindenemű titkának megfejtéséért küzdő léleknek csalódásait leplezik-e, bajos volna megfejteni. Azóta sok nemzedék jött és sok nemzedék távozott és mindegyik másképpen próbálta a leonardói mosolyt megfejteni, de egytől egyig csak azt az értelmet magyarázta belé, amely mint élelcélja, legkedvesebb volt. Ez a mosoly, amelyet Leonardo lelkében a világ szemlélete fakasztott, besugározza enyhe fényével Luini egész művészetét is. Akár Szizanyát fest, akár Salomé, akár a Megváltó fejét, mindegyikükről mindig a megértésnek ugyanaz a sejtelmes hangulata sugárzik reánk: ugyanaz a mosolygó zárkózottság. Ugyanaz az érzékies vonás, amely Leonardo művészetét jellegzetessé teszi, látható Luini minden képen is. Enyhén dagadó keblek, mélyen árnyékolt szemek, lágyan hajló csipők díszítik csodaszép női alakjait, úgy hogy minden képeről valami visszafojtott, mélyről felelendülő érzékiség árad. Még a kis Jézus is elveszti nála tűzies ártatlanságát és érzékies szépségben tűndökl.

Új típusokat nem alkotott Luini. Ama keblek között maradt, melyeket mestere irt eléje. Finom, magas homlokot, nagy, legtöbbszörre oldalt tekintő, fátyolosan fénylő szemeket, keskeny előkelő szájakat, hosszúság finom arccokat, keskeny állakat látott mindig maga előtt. A férfi Luininél még femininebb, ment mesterénél volt. Bár önánla még nem látjuk azt a tulzást,

mint Sodómánál, aki Szent Sebestyénjét a fiatal leány duzzadó testével festette meg; Luini alakjain még teljes mértékben meg van a leonardói világtól eltávolodás varázslatossága, amely nem kelt érzéki gondolatokat, Luini alakjai érzékies és még is szüziesek, szemléllőikkel nem kívánnak szenvedélyeket ébresztő kapcsolatba lépni.

Mert Luini művészete, mint minden nagystíliú művészet, végső összefüggéseiben még mindig egy második világba való távozást jelent, más dimenziókba költözést, amelyekben a való világ szebb megoldást talál. Ebben a világban a szépek soha el nem muló harmóniája él, amely csak fiatalságot ismer, de nem tud hervadásról és halálról. Azok a témák, amelyekben a korai renaissance naïv realizmusa olyan szívesen tobzózott; a reszekető öregség ráncos és mélyen barázdás arca, amelyet még Leonardo is mohón jegyzett fel vázlatkönyvébe, Luininél már nem találhatók. A fájdalokat, a hét halalos bünt ő már nem ismeri, az élet nála nem végződik halállal. Azon a hires képen, amelyen Salome sejtelmesen mosolyogva keresztelő Szent János levágott fejére mutat, semmit sem beszél a halál szörnyüségéről. Még zen a képen is sejtelmes nyugalom ömlik el, mintha a világ régen megoldotta volna a halál megoldhatatlan kérdését, mintha már régen tuljárna a jó és rossz határán.

Ha Luininak viszonyát Leonardóhoz élesen körül akarnók irni és ezzel életművét lemérni is, nem boldogulnánk a megszokott kifejezésekkel. Tanítványnak nevezni őt nem mond sokat. Utánzónak, epigonnak állítani, igazságtalanság volna. Hiszen az epigonáságnak az a jellegzetes vonása, hogy az utánzó nagy mesterétől csak az üres formákat köleszönl ki, beléjük takarva el lelke kicsinységét, de Luini, ha a világot nem tudta is azzal a mindent átfogó lélekkel átölelni, mint ritka öserőtől duzzadó mestere, kétségtelen az, hogy az óriásnak nem csak külső formáit, hanem alkotás módjának lényegét is át tudta élni. Luini lelke mélyen rezonáló hangszer volt, tovább esendültek rajta azok a melódiák, amelyek első akkordjait Leonardo ütötte meg.